
V A L Ó S Á G U N K

KELEMEN GÁBOR

Ujj-jelek

A Központi Statisztikai Hivatal közleménye szerint 1983-ban 74 250 lakás épült, s ebből 57 915 az úgynevezett magánérfős forrásból került tető alá. Az adatot természetesen csak most kerestem elő, akkor még eszembe sem jutott ilyesmi után búvárkodni, amikor K. J., a rokon gyerek először állt elé, reménykedve, tudakolva a szombati programot:

– Segíthetnél a betonkefni szállításában. Ez a béléstest néven is emlegetett nélkülözhetetlen építőanyag a közelben nem kapható, de most megoldódik a gondom. A nagybátyám ugyanis, aki osztályvezető...

Itt egy hosszú és körülményes magyarázat következne. Arról, hogy honnan ismeri az osztályvezető nagybácsi a szövetkezeti elnököt, aki viszont egy építőanyag-ipari vállalat tótumfaktumának a... Szóval, „naka-neke”. A lényeg, hogy K. J. kezében ott a régen várt és boldogító papír. A kiutalás. Csak éppen el kell menni azért a fránya kefnieért a gyárba.

– Oda és vissza majdnem háromszáz kilométer az út, de bánja a fene – így az ifjú építkező. – Mit tehet a magamfajta ember, ha csak így juthat hozzá az építőanyaghoz? Menni kell, mert kőből-vályogból ma már a cigány sem épít házat.

Hajnalok hajnalán kapaszkodunk fel a teherautóra. A vastag göncökbe bugyolált rakodók hungarocell lemezekből vetnek ágyat a platón, a minden biztonnal puhánynak tartott tollforgatót pedig a gépkocsivezető mellé, a langymeleg vezetőfülkébe ültetik. Ismeretlen falvakon és városokon robogunk keresztül, mintha csak a világ végére tartanánk, a koránkelésnek azonban van egy vitathatatlan előnye. A rosszkedvű portás éppen csak nyitja a gyárkaput, de mi már ott toporgunk a bejáratnál, kiszáratva pedig már mutatják is a lattyakos udvaron az építőanyagok félelmetesen nagy depóját. Éppen lenyitjuk a teherautó oldalát, amikor didergős társaságunkhoz somfordál egy pufajkás ember és a világ legtermészetesebb hangján ajánlja:

– Ne strapálják magukat, jó uraim, kár a finom kezükért. Feldobom én az egésztestet a platóra percek alatt, erre való ez az ügyes kis targonca.

A védőkesztyűt is cafatokká maró, éles sarkokkal gyártott betontestekre nézek és hálás tekintettel pillantok a jövevényre: „Jó ember, fene nagy szíve van magának!” A jó ember azonban egy villanásnyi ideig zavartan áll, majd a világ minden táján pontosan érthető nemzetközi jelet mutat. Sokatmondóan összedörzsöli jobb kezének három ujját.

K. J., akinek a koránkeléssel, az átfagyással és a rakodással baráti szívességet teszünk, kurtán csak ennyit kérdez: „Mennyi?” A választ azonban nem halljuk, mert ellentmondást nem tűrő hangon dörren az após:

– Hagyd a fenébe! Ha már eljöttünk, akkor feldobjuk azt a négyszáz-öttszáz kefnit – ahogy látom, ezret úgysem tudunk elvinni –, közben pedig legalább felmelegszünk. Átfagyunk a platón, mint a mirelitsirkék.

Az üzletre pályázó felhúzza a vállát. „Nekem mindegy, ahogy gondolják. Csak segíteni akartam.” Sarkon fordul, megy a gépéhez, végezni a munkáját tovább. Az állami targonca villája az állami raklapok alá csúszik és emeli az állami kefnit az állami vasút vagonjaiba. A targoncás tehát teszi a dolgát, azt cselekszi, amiért a fizetését kapja. Csak kissé bosszúsán, mert ezekben a percekben dolgozhatna svarcban is.

Emelgetjük a csaknem húszkilós, betonból öntött béléstesteket, egyre jobban fedjük a kora reggel csípős hidegét, a morcos após mégis morog:

– A fene vigye el az ilyen eltérő lehetőségeket. Hiába, *nem mindenkire süt egyformán a nap*. Gondoljátok csak el, ha elfogadjuk az ipse ajánlatát, akkor egy jó félóra alatt keres vagy ezer forintot. Mellékesként. Munkaidőben és a munkahelye gépével.

Az öreg morog tovább, én meg nyugtatom: „Ne tépje az idegeit, bizonyára egyedi esetről, ritka hiénáról van szó.” A hangomban meggyőződés. Elvégre, járatlan vagyok az építőanyag-beszerzés és -szállítás rejtelmeiben. Egyelőre.

De nem sokáig, mert a jelek szerint manapság mindenki építkezik. Néhány nap múlva egy pesti mérnök keresi apámat a faluban, aki barátai ajánlására itt húz magának egy kis házat és most homokra lenne szüksége. De már „tegnapra”, mert itt van a kőműves, így apám közbenjárását kéri.

– Úgy tudom, van a técsznek homokbányája. Arra kérem, segítsen nekem a vétel intézésében, meg emberek is kellenének a kitermeléshez, rakodáshoz.

Apám bólint: az irodán is intézkedik, meg lapáthoz értő kezekről is gondoskodik. Egy fél nap múltán azonban szalad az emberünk az utcában és már a kapuból kiabálja:

– Elnézést kérek, de vissza az egész, nem kell már a homok!

– Nocsak. Meggondolta tán az építkezést?

– Azt nem. De megvan már az anyag, nem kell érte sehová menni. Jött egy ZIL, keresztül a falun, a platója tele jófajta homokkal. Úgy tudom, B-ből vitte (volna) a pilóta valahová.

A pesti mérnök az ujjait összedörzsölve mutatja: „*megegyeztünk*”. A pilóta jól járt, a mérnökről nem is beszélve, mert házhoz jött az üzlet. Ritka szerencsés ember a mérnökünk. Egy számára teljesen ismeretlen termelészövetkezet fizeti a homok, meg a fuvar egy részét. A svarcon tehát csak a közös veszít.

Gyanitom, hogy hasonló ügyből lehet bírósági akta is, ezért elképedve hallgatom – a bírót.

– Egy hétig próbáltam gépet szerezni a terepmunkákhoz, az istennek sem ment. Az pedig az első lépés, addig még a fundamentumot sem áshatom ki a leendő házamhoz. Valaki aztán megsúgta, hogy ne az irodában alázkodjak a kapacitásra hivatkozó ügyintézők előtt, hanem beszéljek a gépésszel.

– És ha hasonló ügy kerül eléd...

– A bíró is ember... de azért ügyelek a rendre. Én át nem adtam egyetlen fillért sem, kimaradtam az egész buliból. A feleségem elmondta, hogy miről lenne szó, erre a gépész bőfentett: háromezer. A feleségem ajánlott kétezret. Kettőezerötért este már ott pöfögött a gép a telken. Menetlevél nélkül, persze.

Mi tagadás, a bíró szépen haladó munkáinak szívből szurkolok. Különös-képp most, amikor egyre jobban megismerem a magánertős építkezésre való biztatás és az ehhez szükséges feltételek közötti elképcsztően nagy szakadékot.

B. K. már régen elfeledte a terepgyengetést és az alapásást, neki már kéménytégla van szüksége. Százhusz darabra csupán, de szép fényes téglára, merthogy a tetőn kívül – ahol látszik – olyat akar az asszony. B. K. tehát beül a kocsiába, végigjárja a megye valamennyi TŰZÉP-telepét, aztán mérgében tovább megy a szomszédos megyébe is. Téglá helyett mindenütt sajnálkozó kézmozdulat fogadja. Egyszer aztán a Heves megyei B. község kicsinyke építőanyag-telepén felcsillan a remény. A rossz tekintetű középkorú nő magabiztosan kéri a téglá árát, aztán a papírjaival foglalatoskodik.

– Momentán, fiatalúr, nekem nincsen kéménytéglám. De azért vagyunk, hogy segítsünk egymáson. Valamit valamiért alapon, persze. Szépen kifizeti nekem a téglá árát, én adok magának egy diszpozíciót. Azzal elmegy a Nógrád megyei K. TŰZÉP-telepére és ott erre a papírra kiadja az árut.

B. K. derült arcáról ismét lefagyott a mosoly, a „jattnak” előkészített öt százzal együtt visszagyúrta a téglapénzt a zsebébe.

– Tegyen bolonddá, öreganyám, mást. Alig másfél órája voltam a k-i TŰZÉP-en, ahol egyetlen törött téglá sincs.

A magánérvő építkező a kapuban kapott még egy-két tippet, végigjárt valamennyi címet. Este hét óra volt, amikor hazaért – kéménytégla nélkül. Elképedve nézte a kilométerórát, csaknem négyszáz kilométert autózott, potyára. S amikor hullafáradtan végigdőlt az ágyon, kínjában még felnevetett: „Legalább a borraivalóra szánt pénz is a zsebemben maradt”.

A megyeszékhelyről jövet betérünk egy idős házaspárhoz, mértékkel fogy a bor és a kávé. Az öreg H. I.-vel beszélgetünk, a felesége meg ott somfordál körülöttünk, már érzem, hogy valamit akar.

– Nem tudom . . . kérdeznék valamit . . .

– Hagyd, nem kell ez – dörmög az öreg, az asszony azonban csak kiböki, mi nyomja a begyét.

– Építkezik az unoka, de olyan tehetetlen a lelke, a pokolból sem tud anyagot szerezni. Gondoltam, megkérdelem, nincse-e magának valami ismeretsége M.-n, merthogy ott a gyár.

Az édes kávé cigányútra megy, mert felnevetek: „Már, hogyan lenne, Margit néném! Ismerek ott egy élelmes, rizikót vállaló kocsmáros, meg néhány sötét tekintetű ügyes embert”.

És mesélni kezdek. A korábban említett K. J. jön egy napon újra és szinte restellkedve mondja:

– Most kellene igazán a segítségem, mert itt a kezemben a távirat, elzárható a négyezer darab falazótégla. Ezt is a gyárból hozzuk, de M. közelebb van, nem kell három megyén átutazni, mint a kefnéért. Alig száz kilométer az egész, de kellene a személykocsid is, mert akárhogy számítom, a három teherautóhoz, meg a két pótkocsihoz kell vagy tizenkét rakodó.

Találkozunk szombaton hajnalban, öt órakor. Együtt a brigád, előkerül a pálinkásüveg, aztán istenesen a „lovak közé csapunk”, hogy idejében érkezünk, előbb kerüljünk sorra. A személyautóban bizsergetően kellemes a meleg és álmosan azt tudakolom az ifjú építkezőtől: hány kilogramm egy ilyen téglá? „Úgy tudom, kilenc.”

Bámulom az útmenti sötétséget és magamban számolok: az alkalmi baráti brigádnak – minden egyes segítő legalább ötszáz forintot spórol K. J.-nek – ma meg kell mozgatni harminchatezer kilogrammot. Mennyit?! Akárhogyan is, a téglát meg kell fogni vagy háromszor, ugyanígy a lerakodásnál is. Harminchatezerszer hat . . . előre sajognak a csontjaim.

Eppen megvirrad, amikor a tenyérnyi völgyben lapuló gyár kapujába érünk. Kapujába? Hol van még az a sokat ígérő bejárat! Előttünk vagy harminc teherautó várakozik sorban, a személygépkocsikban meg ott gunnyasztanak a rakodó-tá szövetkezett baráti-rokoni kompániák. A mi teherautóink egyikének a pilótája a kilátások felől érdeklődik, ismeretlen kollégája nem valami vigasztaló:

– A rosseb, ami megeszi. Én éjfélkor indultam, mégsem vagyok első a sorban.

Topogunk, melegsünk. Vágyakozva nézünk a gyárkaputól tiz-tizenöt méternyire felhúzott bisztró hatalmas üvegtáblái mögé, nyolc óra után megszanja a népes társaságot a fenemód elegáns vendéglős, nyitja az ajtót. Gőzöli az előre lefőzött kávét és önti a hadrendbe állított féldecis poharakba a szeszt. Reggel nyolc óra után pár perccel, tizenöt lépésnyire egy gyárkaputól. A Traubisódám mellé magam is rendelék kevertet, vegyespálinkát, cseresznyét, sört – társaim kívánsága szerint.

A teherautók kigyója alig észrevehetően araszol előre, a micink tíz óraker jutnak be a kapun. A bisztró lehetőséget felismerő vezetője közben csinált anynyi forgalmat, mint egy jólmenő falusi vegyesbolt egész hét alatt. Odabenn téglatenger, amíg csak a szem ellát. A rámpák mellett vasúti kocsikat rakodnak – érdekes, ezek sosem jutnak el a TŰZÉP-telepekre?! –, de sok a lézengő is a depók között. Beállnak a helyükre a teherkocsijaink és rögvest ott terem néhány overállos, pufajkás ember. Ránk babsalyognak, emelik a kezüket és dörzsölik össze három ujjukat:

– Főnök! Szívesen segítünk rakodni. Majd megegyezünk...

Lám, a lehetőségeket itt is felismeri a találékony dolgozó. Egy kis mellékes után néz. Másodállást vállal. Rendes munkája, rendes munkaidéje alatt – *mi-közben ketyeg az óra.*

Talán kétezer téglá lehet már a platókon, amikor egyre nehezebbnek érzem a súlyukat. Belém bújik a kisördög és kajánkodva azt mondom K. J.-nek:

– Egyszer számolni kellenc. Talán olcsóbban jönne ki az egész, ha szétosztasz valami pénzmagot az állami, azaz feketén dolgozó rakodóknak, mi meg otthon maradunk, más egyébbel eltölteni az időnket. Nem kell hajnalban kelni, üresjáratban várakozni, benzinre költeni. Matematika kérdése az egész, csak ezen múlik a döntés.

Végülkor ballagunk a kapu felé, kezemben a ronggyá tépett kesztyű. Végetáthatatlan sorban rakják a teherautókat, mintha csak az egész ország építkezne. Halljuk, amint az egyikén éppen ezt tárgyalják:

– Állítólag lehet egy kocsira ötven-száz darab téglával többet tenni, csak szólni kell a kiadónak, hogy ne érje meglepetés. Egy üveg konyakot, vagy egy-két száz forintot a bolondnak is megér ez a többlet.

A kocsiról melegítőbe öltözött, bajszos fiatalember cihelődik le és eltűnik a téglatenger zezugos ösvényei között. Talán pisilni megy. Vagy megpróbálja egyengetni a kocsira rakandó, de a diszpozíción nem szereplő fölösleg útját. Most, kifelé menet tűnik csak fel, hogy a kapu mellett is jókora téglakupac hever. Ott, ahol papírral a kézben szemrevételezik a rakományt. A minden jel szerint sebtiben összesztócolt téglahalom arról árulkodik, hogy nem mindenki ismeri a szokásokat: a fölösleg útját egyengetni kell, jó előre. A szigorú kiadó pedig könyörtelenül lerakatja a felesleget, mert nem úgy van az, hogy „*miénk az ország, vigyük baza*”. Kivált akkor, ha a szemhunyásért még egy üveg konyakot is sajnál a félmillió adósságot vállaló építkező.

V. J. már végigjárt minden procedurát, kész a háza, hébehóba már ott is alszik. Nehezen mozgó édesanyja kínos napokat, összesen talán heteket töltött az autóbuszokon és vonatokon, sokszor reménytelenül, mert anyagbeszerző gyanánt ő járta a telepeket.

– Nincs fogalmad, hogy mibe került – néz rám indulatos szemekkel. – Az útiköltség a legkevesebb, de sehová sem mehet üres kézzel az ember. Italból a drága kell, de pénzben sem lehet egy-két száz forintot senki zsebébe dugni. Az ma már bagó, csak kiröhögik érte az embert.

Fiatalember jön éppen, ő is építkezik, tudja ezt jól V. J. anyagbeszerzésbe belerokkant édesanyja is.

– Majd meglátod te is, micsoda nyűgöt vettél a nyakadba...

Az ifjú ember magabiztos, eyelőre legalábbis.

– Ha felkötötte az ember a kolompot, akkor ráznia is kell. De engem ne féltsen! Együtt jártam esti egyetemre a k.-i TŰZÉP-telep egyik vezetőjével, majdcsak segít a régi cimborám...

Segítségben nem volt hiánya Z. A.-nak sem. A termelőszövetkezeti melléküzemág vezetője ismerősöknek sincs híján, ugyanakkor felhívja a figyelmem egy pénzben ki nem fejezhető helyzeti előnyre.

– A nehezen túlvagyok. De sokszor gondoltam rá, hogy ha nem ilyen a munkahelyem, akkor belerokkanok. Cserép kellett? Palaszög kellett? Ajtó, meg ablak kellett? Bármilyen kellett, felvettem a telefont, vagy leültem a telex mellé és tudakozódtam. Közben, hívásokra várva, végeztem a munkám, úgy, ahogy tudtam. Azt hiszem, az utóbbi hónapban megterheltem a cég számláját vagy ötezer forintnyi telefonálással és telexezéssel, de így legalább gyors és biztos. Nem kell sehová potyára menni, időt és pénzt pocskolni.

Mi tagadás, kétségtelen előny. Különösen akkor, ha összehasonlíttam a másik oldallal: E. községben J. J.-né reggel odaül a postára, meghívhatja a sz.-i TŰZÉP-telepet, aztán vár délután két óráig, hogy megtudja: éppen nincs, amire szükség volna. Na, persze, J. J.-nének nincs telexes, telefonos munkahelye. Nem tud érdeklődő üzenetet küldeni a sokat sejtető megjegyzéssel: „*Nem lennék bálátlan...*”

Meglehet, hogy ez a szólásmondás hamarosan szállóige lesz P.-én is. Az esztendő elején nyilvánították nagyközséggé a települést, s a tanács titkára csillogó szemekkel újságolja, mennyire megnőtt az építkezési kedv, alig győzik kialakítani az alkalmas házhelyeket.

– Csak egy TŰZÉP-telep kellene, de nagyon – sóhajt a tanácsi vezető. Hozzánk a legközelebbi is távol van, sokat segítene az embereken, ha helyben vásárolhatnák meg a szükséges építőanyagot.

TŰZÉP-telep? Eggyel, kettővel, öttel, tízzel, százzal több a számuk, mítsem számít, ha a „*nincs*” az úr. *Építőanyag* kellene. A már emlegetett rokonyereknek, K. J.-nek is, mert az elbeszélte betonkefűn és a nagyméretű téglán kívül haza kell még szállítani tízezer darab kisméretű téglát, ezer darab téglakefűt, a tetőfedő palát, s az ördög tudja, hogy mi mindent. Megannyi lehetőség, hogy alaposabban megismerje az ember az építőanyag-beszerzés és -szállítást új rejtelmeket.

A hozzátartozó – egyszerűségében is beszédes – ujj-jelekkel együtt.